muza

III/2025 — 49

Nové kousky

Design a umění ve sbírkách

III/2025 — **49**
Obsah vydání

5 Textil
Adéla Mende

11 Sklo
Oldřich Palata

15 Užitý design
Kristýna Rossmannová

21 Nábytek
Jan Virt

23 Porcelán
Petra Šťovíčková

25 Bibliofilie
Petra Šťovíčková

27 Nová média
Adéla Mende

31 Dálník
Jiří Křížek

Ukaž mi svoji sbírku a já ti řeknu, kdo jsi

Adéla Mende

Sbírání předmětů je v lidské civilizaci hluboce zakořeněno. Vychází nejen z dávného instinktu shromažďovat, ale také z potřeby chápat a třídit svět kolem nás. Sbírky nám umožňují vytvářet řád, rozšiřovat znalosti i budovat osobní identitu, protože sbírané předměty v sobě často nesou vzpomínky a emoce, a mohou tak fungovat jako archiv lidských příběhů.

Sběratelství je také projevem zájmu o vzácnost a jedinečnost, poskytuje pocit kompetence, odbornosti a někdy i společenského uznání. Lidé sbírají umělecké artefakty, historické a technické předměty, přírodniny i kuriozity, zkrátka vše, v čem spatřují určitou hodnotu.
Pro instituci, jakou je Severočeské muzeum, je shromažďování artefaktů a doplňování sbírek zákonnou povinností, neboť pro společnost představuje důležitý nástroj k uchovávání paměti a kulturního dědictví. Sbírkové předměty dokumentují vývoj umění, technologie, vědy i každodenního života. Slouží nejen k prezentaci veřejnosti, ale také k odbornému výzkumu, vzdělávání a lepšímu porozumění historii i současnosti.

CESTA PŘEDMĚTU DO MUZEA

Do muzea se předměty dostávají různými způsoby – nákupy, dary, převody z jiných institucí nebo v rámci vědeckých a archeologických výzkumů a sběrů. Nejběžnějším způsobem bývá nákup, a to na aukcích, od soukromých sběratelů nebo přímo od autorů. K těmto akvizicím slouží vlastní fondy či různé dotační programy na úrovni města, kraje i státu. Významnou část sbírek tvoří také dary od jednotlivců, firem či institucí.

Muzeum musí dbát na legální původ, jasnou provenienci a etické zásady. Nakládání se sbírkami je proto podloženo zákony a mezinárodními úmluvami, které určují podmínky evidence, ochrany, půjčování i případného vývozu. Sbírky jsou chápány jako veřejný majetek, jejž je třeba odborně spravovat a chránit, aby mohl nadále sloužit k poznání, inspiraci a uchování paměti společnosti.

SOUČASNÉ UMĚNÍ A DESIGN VE SBÍRKÁCH

V aktuálním čísle čtvrtletníku jsme se zaměřili na přírůstky v oblasti současného umění a designu, které nám pomáhají dokumentovat vizuální kulturu i estetiku doby, v níž žijeme. Zachycují aktuální společenské, technologické i materiálové tendence a zároveň vytvářejí kontinuitu s našimi historickými sbírkami.
Zakoupená umělecká díla představují důležitý doklad výjimečného tvůrčího potenciálu českých autorů. Vypovídají o osobitém autorském přístupu i o vysoké úrovni technického a řemeslného zpracování. Přítomnost současných autorů v muzeu navíc podporuje živý dialog s odborníky i veřejností a zajišťuje, že muzeum zůstává živým centrem poznání, reflexe a kulturní identity.

UDRŽITELNOST JAKO POSELSTVÍ

K tradičnímu důrazu na jedinečnost uměleckého díla se v posledních letech přidává také hledisko udržitelného designu. To zohledňuje ekologickou šetrnost výroby i samotného užívání předmětů a stalo se běžným požadavkem zejména v oblasti textilu, keramiky a plastových materiálů. Využívání recyklovaných zdrojů nebo možnost biologického rozložení po skončení životnosti předmětu už dnes není nadstandardem, ale samozřejmostí, kterou se muzeum snaží ve svých sbírkách reflektovat prostřednictvím nákupů tvorby současných autorů a designérů.

Vedle prací renomovaných výtvarníků muzeum cíleně podporuje také regionální tvůrce, kteří se ve své tvorbě zabývají tématy udržitelnosti, upcyklace, kritiky konzumerismu, nadprodukce či fenoménu „fast fashion“. Jejich díla fungují jako osobní výpověď, postoj i nástroj společenské změny. Zaměřením na autorské přístupy, inovativní materiály a environmentální ohledy tak muzeum buduje sbírku, která nejenže dokumentuje současnost, ale zároveň vstupuje i do živého dialogu s aktuálními společenskými a ekologickými výzvami.

↑ Podzemní depozitář, foto Aleš Jungman

Textil
Adéla Mende

Sbírka textilu a oděvních doplňků Severočeského muzea v Liberci má bohatou a dlouhou historii, která odráží vývoj oděvní kultury i proměny společenských hodnot. Vedle doplňování historických textilií se muzeum cíleně zaměřuje také na současný textilní design, jehož kolekce se v posledních letech systematicky rozšiřuje. Zvláštní pozornost je věnována současným oděvním a textilním tvůrcům ze širšího regionu, kteří ve své tvorbě akcentují environmentální odpovědnost. Vzhledem k tomu, že textilní průmysl patří v současnosti k největším producentům odpadu na světě, nabývá jejich přístup na významu. Sbírka textilu a oděvních doplňků tak představuje živý prostor, v němž se prolíná tradice řemesla a umění s aktuálními společenskými potřebami a trendy.

SKUTEČNĚ UDRŽITELNÝ ODĚV JE ŽÁDNÝ ODĚV
IVA BURKERTOVÁ / ODIVI / Reuse & Upcycling

Iva Burkertová je česká návrhářka a zakladatelka značky ODIVI, kterou v roce 2010 založila jako devatenáctiletá studentka. Od počátku své kariéry propojuje svět módy s environmentálními a společenskými otázkami. Tvorbu chápe jako nástroj ke změně a prostředek pro sdílení hodnot, hledání rovnováhy a autentického výrazu. V roce 2017 byla zařazena do prestižního výběru časopisu *Forbes* „30 pod 30“. Burkertová vyrůstala v Hradci Králové a vystudovala multimédia a design na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Už jako středoškolačka organizovala módní přehlídky, po maturitě krátce působila jako módní redaktorka, ale brzy se rozhodla založit vlastní značku. Název *ODIVI* (od Ivy) nese osobní i manifestační význam. Móda nemá být přelétavým diktátem trendů, ale hlubší výpovědí.

↑ Reuse & Upcycling, Iva Burkertová / ODIVI, 2023, fotoarchiv Iva Burkertová

↑ Reuse & Upcycling, Iva Burkertová / ODIVI, 2023, fotoarchiv Iva Burkertová

Značka ODIVI je známá inkluzivitou, důrazem na přírodní materiály (bio bavlna, bambus, konopí) a univerzálním nadčasovým střihem. Burkertová kolekce často uvádí performativními výstupy. Například při představení „100% Sustainable Collection“ v roce 2019 modelky vystoupily nahé, a symbolicky tak zdůraznily, že nejudržitelnější oděv je ve skutečnosti žádný oděv.

Do sbírek Severočeského muzea v Liberci byla v roce 2025 zařazena část kolekce *REUSE & UPCYCLING*, pocházející z linie *No-collection 0*. Vznikla výhradně z vyřazeného nebo použitého oblečení a reaguje na současné nadužívání pojmu „udržitelnost“ v módním průmyslu. Hlavním prvkem kolekce jsou obleky z druhé ruky z vysoce kvalitních materiálů, které jsou přetvářeny do unikátních siluet s novou výtvarnou hodnotou. Každý kus nese svou minulost i nové poselství, a oděv tak slouží jako médium, které se dále transformuje.

Zvláštní pozornost si zaslouží kombinace recyklovaného textilu s historickými korálky ze severovýchodních Čech. Tyto korálky pocházejí z brusírny, kterou v roce 1928 založil pradědeček Ivy Burkertové Bohuslav Pliva se svým bratrem Josefem. Firma, jež kdysi vyvážela své zboží do Bagdádu, byla po roce 1948 znárodněna. Po sametové revoluci se zlomek produkce vrátil zpět rodině. Ve spolupráci s návrhářkou šperků a fotografkou Klárou Dudkovou byly znovuobjevené skleněné korálky zasazeny do současných oděvů, kde slouží jako nositelé osobní i regionální paměti. Každý prvek kolekce se tak stává vyprávěním o propojení generací, řemesla a současného designu.

NĚHA A PUNK

MIROSLAVA FÖCKE / BOŽSKÁ / Šaty jako obrázek, Tepláková souprava Brachiosaurus

Textilní designérka Miroslava Föcke vystudovala v Ateliéru textilní tvorby na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a oděvní návrhářství na Technické univerzitě v Liberci, kde v současnosti působí jako pedagožka na Katedře designu. Její značka *BOŽSKÁ* představuje lokální autorský projekt, který propojuje módu s hravým výtvarným přesahem. V tvorbě se objevují témata udržitelnosti, recyklace a osobní výpovědi, často s nadhledem a ironií. Kolekce zahrnují ručně potištěná trika, perforované modely, autorské svetry i ikonické „kuklokulichy“. Důležitou součástí prezentace značky jsou rovněž interaktivní workshopy a otevřený ateliér.

Severočeské muzeum v Liberci v roce 2025 zakoupilo do svých sbírek dvě díla, která charakteristickým způsobem reprezentují značku BOŽSKÁ.

Prvním z nich je trojice šatů z projektu *Šaty jako obrázek*, které fungují jako tři samostatné oděvy a zároveň jako celek tvořící textilní kompozici. Propojujícím motivem je geometrický symbol kosočtverce, signifikantní prvek značky. Autorka zde využívá pro svou tvorbu typické materiály (plavkovina, bavlněná pletenina, koženka, šusťák) a techniky (kresba lihovým fixem, děrování, nažehlovací fólie), čímž vytváří vizuálně bohatý a zároveň osobitý obraz těla a oděvu jako nositele sdělení.

Druhým zakoupeným kusem je tepláková souprava *Brachiosaurus* z kolekce, která vznikla v roce 2022. Motiv smyšleného brachiosaura pochází z kresby autorčina tehdy pětiletého syna. Návrh byl digitálně upraven, vyřezán z nažehlovací fólie a fixován na textil pomocí termolisu. Bavlněné teplákové soupravy představují jeden ze základních pilířů značky *BOŽSKÁ*, přičemž tato varianta v sobě spojuje hravost, cit pro detail i osobní přesah v rodinném příběhu.

Obě zakoupená díla reprezentují tvorbu Miroslavy Föcke – *BOŽSKÉ*, která není pouze o módě a trendech, ale i o sdílení osobních příběhů, výtvarných strategií a citlivém dialogu mezi textilem, tělem a okolním světem.

↑ Brachiosaurus, Miroslava Föcke / BOŽSKÁ, 2020, foto Michal Hančovský

→ Šaty jako obrázek, Miroslava Föcke / BOŽSKÁ, 2022, foto Tereza Bauer, OBA creators

BOTAS / LEGENDA ČESKÉ SPORTOVNÍ OBUVI

Botas Iconic Zlín 75, Botas Classic Rainbow

Značka Botas vznikla pod názvem Botana v roce 1949 v obuvnickém městě Skuteč, kde navázala na dlouhou tradici výroby kvalitní obuvi v Pardubickém kraji. Od roku 1963 se pod názvem Botas specializovala na sportovní boty, název vznikl spojením slov *bota* a *Skuteč*. Už v 60. letech se značka Botas stala ikonou československého sportu a nosili ji rekreační i vrcholoví sportovci, včetně olympioniků.

V roce 2008 značku oživili studenti UMPRUM prostřednictvím projektu *Botas 66*, který reinterpretoval klasický model z roku 1966 jako stylový městský doplněk. Navzdory ukončení výroby ve Skutči v roce 2023 značka nezanikla. Její odkaz převzala česká firma Vasky, která pokračuje ve výrobě modelů Botas s důrazem na ruční práci a lokální produkci.

Do sbírek Severočeského muzea byly zakoupeny dva výjimečné modely. *Botas Iconic Zlín 75* vznikl k 75. výročí značky. Navazuje na kultovní střih modelu *Classic* a kombinuje velurovou a hladkou kůži v čistém minimalistickém designu. Ručně vyrobené boty mají komfortní

stélku a pružnou gumovou podrážku. Model *Botas Classic Rainbow* představuje hravou variantu této linie. Zářivá kombinace barev a kvalitní kožené zpracování tvoří výraznou, zároveň však pohodlnou obuv pro každodenní nošení.

Oba modely představují to nejlepší z návratu legendární značky, propojení české obuvnické tradice, retro designu a současného životního stylu. Zatímco *Zlín 75* vzdává hold historii, *Rainbow* odhaluje kreativní potenciál značky pro budoucnost.

↑ Vasky, Botas Iconic Zlín 75, foto Vasky
↓ Vasky, Botas Classic Rainbow, foto Vasky

KRÁSA NEDOKONALOSTI
LENKA VALEVSKÁ / VALEVSKÁ / Šaty Raw

Lenka Valevská je návrhářka a kostýmní výtvarnice působící v severních Čechách. Vystudovala textilní a oděvní výtvarnictví na Technické univerzitě v Liberci, scénografii a kostýmní tvorbu na DAMU v Praze a absolvovala také roční studijní pobyt na Université Bordeaux Montaigne. Pod autorskou značkou VALEVSKÁ vytváří ekologicky šetrné oděvy a módní doplňky s důrazem na zero waste přístup, recyklované materiály a vlastní experimentální techniky barvení.

Již od roku 2002 pracuje s netkanými recyklovanými textiliemi a pigmentovými barvivy. Její oděvy vznikají ručně v malé dílně v Horní Tříči v Podkrkonoší, často ze zbytkových látek z textilních továren. Esteticky čerpá z principů wabi-sabi, tj. krásy v nedokonalosti. Typické pro ni jsou volné střihové konstrukce, doplněné autorskými malbami a digitálními tisky.

Lenka Valevská objevila princip nedokonalosti již během prvního ročníku studia oděvního návrhářství na Technické univerzitě v Liberci. Tehdy začala vnímat vadný či jinak nestandardní materiál nikoliv jako překážku, ale jako výzvu. Nedokonalost se pro ni stala tvůrčím impulzem, který sám o sobě nabízel formu i význam. Tento přístup, jenž dnes rezonuje se současnými trendy udržitelného designu, byl koncem devadesátých let zcela ojedinělý.

Postupem času se její práce s materiály zdokonalovala. Kvantita se proměnila v kvalitu, hrubost v preciznost, experiment v jasný autorský rukopis. Důležitým kritériem se stala nositelnost a přirozenost výsledné formy. Oděv měl podtrhnout osobnost, nikoliv ji potlačit. Paralelně s tím, jak se měnilo společenské klima, otevřel se prostor i pro estetiku wabi-sabi, filozofii krásy v nedokonalosti a pomíjivosti. Valevská do tohoto myšlenkového proudu organicky zapadla. V českém prostředí ji lze v tomto směru vnímat ve společnosti autorů jako například František Skála či Petr Nikl, kteří s pokorou a důsledností následovali podobnou cestu. Sama autorka vnímá návrhářství jako technologické dobrodružství, které začíná inspirací v konkrétním prostředí, třeba strukturou stěny nebo popraskaným betonem, a pokračuje digitálním zpracováním, patchworkem, malbou a finálním střihem.

Mezinárodního uznání se Valevská dočkala za kolekce *Patchworkoholic*, *C'est chez moi* a *Sleepwalkers*, které představila na přehlídkách v Paříži, Vídni, Lipsku i v Číně. Za kolekci *Sleepwalkers* získala cenu pro mladé autory do 35 let na Humen Fashion Faire. Její práce byla publikována i v italském *Vogue*.

↑ **Šaty Raw, Lenka Valevská, 2024, fotoarchiv Valevská**

Do Sbírky textilu Severočeského muzea v Liberci byly v roce 2025 zařazeny šaty *Raw*, které reprezentují klíčové hodnoty značky VALEVSKÁ. Volný střih, ekologické zpracování a využití lokálního materiálu ze zaniklé liberecké textilky podtrhují důraz na udržitelnost, regionální identitu i autorský přístup k současnému designu. Hlavním materiálem šatů je zbytková metráž z někdejší továrny Seba (dříve Schmidt, později Licolor), která patřila k významným podnikům libereckého textilního průmyslu. Autorka záměrně využila tzv. řetízkové zakončení metráže, což je část materiálu, která se běžně pro konfekční výrobu nevyužívá. Tento prvek býval odprodáván jako odpadní surovina, likvidován nebo sloužil k technickému čištění strojů. V oděvu značky VALEVSKÁ však dostává nový význam a stává se plnohodnotnou součástí finálního tvarosloví.

SILENCE

Sklo
Oldřich Palata

Již od založení Severočeského muzea v roce 1873 byla umělecká sklářská tvorba předmětem soustředěného sbírkového zájmu a díky velkorysým nákupům u vyhlášených zahraničních starožitníků se podařilo poměrně rychle shromáždit reprezentativní soubor evropského historického skla. V pozdější době patřil zvýšený zájem české autorské scéně, a to jak v rámci sbírkotvorného programu, tak ve výstavní činnosti. V současnosti zahrnuje podsbírka skla Severočeského muzea téměř pět tisíc inventárních čísel, přesto je každé opodstatněné obohacení tohoto souboru o nové přírůstky vždy velice cenné a radostné.

Do této kategorie náležejí také loňské a letošní přírůstky. Zahrnují na jedné straně akvizice, které doplňují sbírkovou řadu skla z dvacátého století, na straně druhé plastiky ze současné tvorby regionálních sklářských výtvarníků, v jejichž tvorbě se snoubí originální autorský přístup i místní skvělé technicko-řemeslné zázemí. Navíc jde ve všech případech o díla, která kromě znamenitých výtvarných kvalit nabízejí vážná, byť často skrytá obsahová poselství.

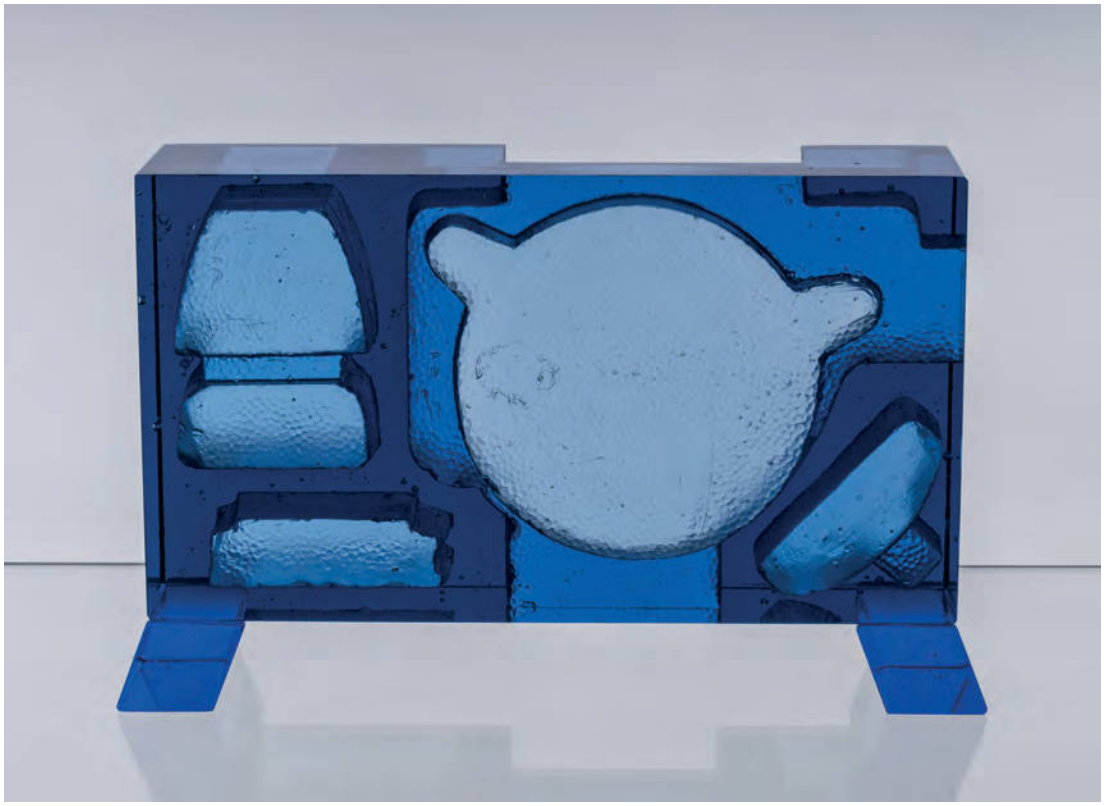
TAJEMNÝ PORTRÉT
JAKUB BERDYCH KARPELIS / Plastika Narcis

Jakub Berdych Karpelis dnes patří k nejznámějším umělcům nejen u nás, ale též v zahraničí. Spoluzakladatel značky Qubus – a od roku 2009 její šéfdesigner – je proslulý svou široce pojatou tvorbou ve volném i užitém umění. Důležitou součástí jeho tvůrčího zájmu je také výtvarná práce se sklem. Přestože k ní přistupuje s veškerou zodpovědností, dokáže i myšlenkově závažná témata oživit poetickým nadhledem. A taková je rovněž plastika *Narcis* z roku 2021 z nákupu pro sbírky Severočeského muzea. Podle autorových slov je reakcí na současné trendy selfie portrétování a dokonalé sebeprezentace v online světě. Výtvarně působivý hladký tvar, oproštěný od jakékoliv zdobnosti, dává vyniknout ušlechtilé kráse speciálního skla, které pod názvem *Qubalin* vynalézavě vyvinul majitel sklářského studia v Desné v Jizerských horách Martin Štefánek přímo pro tuto autorovu sérii hlav.

CHVÁLA RECYKLACE
JAKUB BERDYCH / Plastika Objekt I

Také Jakub Berdych starší zvolil pro realizaci své skleněné plastiky *Objekt I* z roku 2021 zavedenou firmu v Libereckém kraji, a to Studio Tomáše Málka v Turnově. A ani v tomto případě to po technické stránce nebylo snadné. Autor totiž pro toto dílo z taveného skla připravil improvizovanou formu z polystyrénového odpadu, který našel v kontejneru. Razantně reliéfní plastika, kopírující zlomky polystyrénového obalu technického zboží, nabízí kromě uměleckého zážitku v podtextu rovněž Berdychův sarkastický povzdech – „co po nás na této planetě zbyde."

↑ Narcis, Jakub Berdych Karpelis, 2021, foto Milada Dománková

LEDOVÁ VZPOMÍNKA
MARTA HAVLÍČKOVÁ / Mísa Okjökull II

Výrazně ekologické poselství nesou rovněž tři mísy Marty Havlíčkové z roku 2019. Umělecky vynikající trojice mís nese poněkud záhadný název *Okjökull*, který výmluvně připomíná, že výchozí inspirací pro ně byl zánik stejnojmenného islandského ledovce v roce 2014. Autorka prostřednictvím svého díla programově upozorňuje na úbytek biodiverzity na Zemi a na nutnost chránit vodní zdroje. Tomuto apelu podřídila i výtvarné řešení svých mís z hutně tvarovaného křišťálového skla, jejichž pláště jsou plné pohádkově působivých, a přitom tak trochu záhadných ledových květů. Mísy s mistrovským využitím kombinace různých technik byly s autorčinou účastí realizovány Kamilem Skrbkem a Bárou Tydlitátovou v železnobrodské sklářské škole.

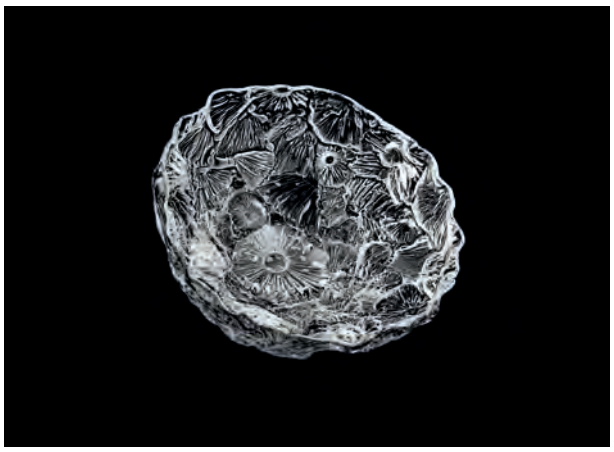
LESNÍ SEN
PAVLÍNA ČAMBALOVÁ / Dvoudílný objekt Usínání

Navzdory všem environmentálním problémům může být příroda naštěstí stále ještě dostatečným zdrojem pozitivních podnětů pro uměleckou tvorbu. A to i v oblasti skla. Pavlína Čambalová má ráda atmosféru tichých lesních meditací, a proto je jí blízká též poezie s obdobnou tématikou. Podle haiku básníka (a meteorologa) Romana Szpuka – Usínám / zadek v mechu / pod hlavou kámen – vytvořila v roce 2012 dvoudílný objekt z bezbarvého čirého skla nazvaný *Usínání*. Spodní hutně tvarovaná část plastiky je výsledkem precizní práce Zdeňka Kunce z Radvance u Nového Boru, vložená broušená optická čočka s figurálním motivem, vytvořená v železnobrodském ateliéru, je dokladem autorčina vynikajícího ryteckého umění.

↑ Objekt I, Jakub Berdych, 2022, foto Milada Dománková

↓ Okjökull II, Marta Havlíčková, 2019, foto Marta Havlíčková

↡ Usínání, Pavlína Čambalová, 2012, foto Milada Dománková

HARMONIE UMĚNÍ A DESIGNU
VÁCLAV ŘEZÁČ / Sada šesti likérových odlivek

Zatím posledním přírůstkem do podsbírky skla Severočeského muzea je soubor šesti různobarevných likérových odlivek jabloneckého autora Václava Řezáče z roku 2023. Každá z těchto odlivek představuje současně funkční nápojové sklo, náročný design a svým způsobem i komorní plastiku. Ruční lisování propůjčuje každé z nich punc originality, zatímco broušení a pískování umocňují působivé vyznění barvy skla i kontrastu elipsovitého vnějšího pláště a vnitřního hranolu. Opticky vymezený dekor má též prozaicky utilitární funkci a stanovuje hranici objemu 5 cl nalévaného nápoje. Václav Řezáč využívá spolupráce se sklářskou firmou Rudolfa Baňase v Rádle u Jablonce nad Nisou a díky jejímu širokému sortimentu navrhl likérové odlivky v jedenadvaceti barevných verzích.

TANEC NA SKLE
GIZELA ŠABÓKOVÁ / Váza Tanec

Kromě uvedených akvizic získaných nákupem přispěly k rozšíření podsbírky skla v posledním období také dva dary. Významná sklářská výtvarnice Gizela Šabóková věnovala Severočeskému muzeu své tři vázy vytvořené v rámci 14. ročníku novoborského sympozia IGS, konaného v roce 2021 ve sklárně AJETO v Lindavě. Vázy *Tanec*, *Pochod* a *Modré figury* z hutně tvarovaného skla, nápaditě zdobené přílepy a pudrem, vhodně doplňují dosavadní kolekci autorčiných prací v muzejní sbírce, která dosud zahrnovala nápojovou soupravu, vitráže a tavené sklo.

↓ Sada šesti likérových odlivek, Václav Řezáč, 2023, foto Milada Dománková

Užitý design
Kristýna Rossmannová

Kolekce užitého designu Severočeského muzea se specializuje zejména na vybavení domácností a produkty denní potřeby. Obsahuje početnou skupinu předmětů z plastu, konkrétně z produkce libereckého Plastimatu, a postupně je doplňována o další plastové výrobky nebo obaly, které jsou důkazem tehdejšího konzumního přístupu k plastickým a umělým hmotám. Obecně tak ukazuje na souvislosti dobové estetiky s postupným zdokonalováním technologií při výrobě a zpracování syntetických materiálů. Kromě plastových exponátů sbírka obsahuje některé ikonické realizace významných designérských osobností a českých i světových značek zabývajících se navrhováním a výrobou nábytku, stolního a kuchyňského nádobí nebo hraček.

Trendem současnosti je tzv. udržitelný design, kdy vzhled a funkce výrobku fungují ve spojitosti s pokročilými technologiemi, jejichž výstupy naše životní prostředí zatěžují mnohem méně než v minulosti. Akvizičním záměrem pro sbírku designu je proto vyhledávat takové výrobky a realizace, které tyto změny reflektují, a podchytit výrobce splňující kritéria zodpovědného přístupu k výrobě i užívání plastů, jejich recyklování a likvidaci. Výběr nových sbírkových přírůstků vyzdvihuje české (a postupně i zahraniční) výrobce zabývající se produkcí plastových výrobků z recyklovaného (a recyklovatelného) plastu, ale zároveň splňující určité estetické kvality. Snahou je vybírat firmy a designéry, kteří akcentují témata jako pěstování a konzumování jídla z vlastních zdrojů, preferují zero waste výrobní postupy a všeobecně proklamují ekologicky zodpovědné chování na trhu. Kurátorský výběr akvizic tyto aspekty současné výroby zaznamenává. Vybrané a zakoupené předměty jsou většinou oceněnými realizacemi nejen etablovaných autorů, ale i designérů nejmladší generace, kterým není lhostejná budoucnost prostředí, v němž žijeme. Příkladem budiž produkce zavedené české firmy Plastia a její spolupráce s významnými designéry nebo malé české studio Plastic guys, zpracovávající plastový odpad do atraktivních panelů využívaných v interiérech.

DIALOG EKOLOGIE A DESIGNU

PLASTIA / Plastové výrobky pro pěstování rostlin a zahradničení

Firma Plastia z Nového Veselí se specializuje na plastové výrobky určené pro pěstování rostlin a zahradničení. Zákazníci nejen v Čechách, ale i v zahraničí znají zejména její portfolio samozavlažovacích nádob, které takřka zaplavilo domácí trh v tomto odvětví. V její nabídce najdeme řadu produktů na kompostování biologicky rozložitelného odpadu, ale i krmítka nebo pítka pro ptáky a hmyz, protože zdravý koloběh přírody není jen o kompostování. Devízou firmy je stoprocentní realizace výroby v České republice, od návrhu přes výrobu až po zpracování výrobního odpadu. Firma Plastia nepřemýšlí o udržitelnosti jen v rovině svých výrobků, ale také ve výrobním provozu: nejenže odpad z výroby třídí, ale zakládá si také na tom, že jej znovu druhotně zpracovává – například na obalové materiály. Inovativní přístup uplatňuje nejen v oblasti recyklace materiálu, umí

↑ Vysoká pěstební nádoba Urbalive, Jiří Pelcl, 2017, Plastia, foto Plastia

také například využít i odpadní teplo vznikající při výrobě k vytápění hal. Na většině výrobků řady *Urbalive* se uplatňují návrhy předních českých návrhářů a designérských studií, již v této oblasti získali významná ocenění. Nejnovějším laureátem ceny „Red Dot Design Award“ se stalo *Houbárium*, určené k domácímu pěstování hlívy ústřičné a vlhkomilných rostlin, od studia WKRS designérů Daniela Pavlíka a Jana Kopřivy. Na vývoji výrobků v Plastii nepracují jen designéři, ale i materiáloví specialisté a technologové. Experimentují a testují kombinace plastických hmot s přírodními materiály a výsledkem může být například nádoba na kuchyňský bioodpad, kdy materiál oživila upcyklovaná kávová sedlina, která nádobě dodala nejen estetickou atraktivitu. Umožnila plast přírodním způsobem obarvit a zároveň zachovat jeho plnou recyklovatelnost. Firma preferuje české dodavatele a označením různých druhů výrobních materiálů usnadňuje jejich rozebrání a třídění.

KOMPOSTÉR JAKO MUZEJNÍ EXPONÁT?!
JIŘÍ PELCL / PLASTIA / Vermikompostér Urbalive

Kompostér jako muzejní exponát?! Podle návrhu předního designéra Jiřího Pelcla vznikl pro firmu Plastia ikonický vermikompostér, který ve své době odstartoval celou éru používání nejrůznějších zařízení pracujících na podobném principu. Díky němu tehdy získalo exotické téma domácího kompostování jasnou podobu a přestalo být abstraktním pojmem a prázdnou proklamací několika ekologických nadšenců. Vermikompostér *Urbalive* funguje na principu zpracování kuchyňského bioodpadu pomocí kalifornských žížal, které potřebují vhodnou nádobu, v níž mohou nerušeně „pracovat“. Teprve ve spojení s uživatelsky přívětivým a nadčasovým designem se začal koncept domácího vermikompostéru rychle šířit nejen v domácnostech, ale také ve školních třídách, kancelářích a kavárenských provozech. Vermikompostér se pyšní oceněním „Red Dot Design Award“ 2017 i „Good Design Award“ a nominací na „Czech Grand Design“ 2016. Z vermikompostéru tvarově vycházejí i pěstební nádoby různých pohledových výšek, které podobně kombinují plast a dřevo a dotvářejí tím ucelenou sadu nádob pro pěstování rostlin v interiéru. Jejich autora, Jiřího Pelcla, není třeba nijak dlouze představovat. V osmdesátých letech 20. století stál u zrodu postmoderní umělecké skupiny Atika, řadu let působil na pražské UMPRUM, kde nejprve vedl ateliér Architektura a design a poté se zde stal rektorem a vedoucím katedry designu. Působil jako umělecký ředitel Crystalexu v Novém Boru a přednášel na vysokých školách v Nizozemí, USA, Velké Británii a Francii. Návrhy Jiřího Pelcla jsou zastoupeny ve významných evropských i světových muzeích designu, například v Muzeu moderního umění v New Yorku. Je skvělé, že vedle jeho realizací nápojového skla nebo porcelánu můžeme nyní do sbírek našeho muzea zařadit i plastový vermikompostér *Urbalive*.

→ Vermikompostér Urbalive, Jiří Pelcl, 2017, Plastia, foto Plastia

↑ Plastožrouti, Adriana Kováčová, 2023, TOTEMO, foto TOTEMO

FANTAZIE BEZ HRANIC
ADRIANA KOVÁČOVÁ / TOTEMO / Plastožrouti

Plastožrouti jsou skládačka pro děti, která je vyrobená z recyklovatelného plastu – přesněji z plastových víček a PET lahví, z materiálu, který nám evokuje haldy odpadu na skládkách. Díky této hračce se děti seznamují s možnostmi recyklace a jedním z principů udržitelnosti – s cirkularitou. Hlavně si s ní ale hrají! Spojují k sobě jednotlivé dílky a pod rukama jim vznikají veselé barevné příšerky, které pojídají odpad a pomáhají přírodě. Potrhlí ufonci, pojízdný strašidelný autobus nebo bláznivé letadýlko? Co dalšího se ještě dá vyrobit z plastového odpadu? Dětská mikina, taška do školy, tenisky na hřiště. Existuje snadnější způsob, jak dodat dětskému hraní přidanou hodnotu? Stavebnice *TOTEMO* mohou být vyrobeny z recyklovatelného plastu nebo ze dřeva a děti mají možnost si je samy nabarvit. Mohou vytvořit armádu panáčků, barevná autíčka, zahradu plnou fantastických zvířátek nebo třeba kuličkovou dráhu. Doufejme, že si s nimi pohrají i děti u nás v muzeu. V roce 2023 vyhrála stavebnice hlavní cenu „Czech Grand Design“ 2023, jedno z nejprestižnějších designérských ocenění u nás. *TOTEMO* série z recyklovaných plastových víček navíc získala ocenění i na mezinárodní soutěži „Ro Guiltless Plastic“ v Miláně.

S VŮNÍ PERNÍČKŮ

MONIKA MARTYKÁNOVÁ, ĽUBOMÍR ONTKÓC, MARTINA HUDEČKOVÁ / PORCELÁNOVÉ VÁNOČNÍ OZDOBY / Zdobeníčko

Monika Martykánová pracuje s porcelánem a upozorňuje na sebe již téměř zapomenutým řemeslem – porcelánovou plastikou. Její porcelánové sošky reflektují společenská témata a každodennost, k níž se vztahují s hravostí a vtipem. Nejznámějšími se staly ty ze série *Alegorie covidu*. Žena stříhající si vlasy, osamělý pán v roušce venčící svého psa nebo kurýr na kole doručující krabičku s jídlem se staly aktualizací tradičního pojetí historizujících porcelánových sošek, které zdobí vitríny obývacích pokojů. Monika Martykánová je vítězkou „Czech Grand Design" 2021 v kategorii Objev roku a její diplomová práce byla oceněna v rámci „Národní ceny za studentský design" a rovněž byla zahrnuta do „Diploma Selection" na Designbloku. Do sbírky užitého designu bylo vybráno několik kusů vánočních ozdob z jejího projektu *Zdobeníčko*. Monika se zde vrací k půvabu tradičních řemesel a materiálů, které Vánocům dodávají jejich výjimečný charakter. *„Ze všech vánočních tradic si nesu nejhezčí vzpomínky na zdobení perníčků a stromečku, tedy na činnosti, u kterých se schází celá rodina. V ozdobách se oba tyto rituály setkávají v jeden celek – každá baňka je originál, který připomíná soustředěné chvíle dekorování cukrářským sáčkem."* Ozdoby jsou vyráběny technologií lití porcelánu do sádrových forem. Namísto cukru jsou však zdobeny porcelánem a technika vychází z tradice zdobení perníčků cukrovou polevou. Tvary ozdob navrhli Ľubomír Ontkóc s Martinou Hudečkovou, kteří také technologicky vyřešili výpaly a vše vyrobili.

→ Zdobeníčko, Monika Martykánová, Ľubomír Ontkóc, Martina Hudečková, 2024, foto Aňa Jakš

ZAMRZLÁ ELEGANCE
FRANTIŠEK JUNGVIRT / KLIMCHI / SKLENĚNÉ VÁNOČNÍ OZDOBY / Aurora

Dalším přírůstkem do kolekce vánočních ozdob od současných designérů jsou ručně foukané skleněné ozdoby navržené sklářským designérem Františkem Jungvirtem, jehož jméno je spjaté se značkou Klimchi. Nesou název *Aurora* a zaujmou krystalickým povrchem a barevností inspirovanou polární září. Značka Klimchi byla založena Lukášem Klimčákem v roce 2019 v rodinné sklárně v Kamenickém Šenově. Do regionu proslulého ruční výrobou skla se rozhodl přinést mladistvou vizi a vytvořit značku, která se prosadila i v zahraničí. Dnes má zvučné jméno v západní Evropě (zejména ve Velké Británii) i Spojených státech a její produkty vznikají ve Sklárně Jílek, jedné z nejstarších skláren v České republice, která nepřetržitě funguje již od roku 1905. Sklo značky Klimchi se objevilo i v editorialech magazínů *Vogue*, *GQ*, *Tatler* nebo *The World of Interiors*. Kromě toho jsou skleněné produkty Klimchi zastoupeny i ve filmové výpravě hollywoodského blockbusteru *Barbie*.

Ozdoby *Aurora* tvarově odkazují k období secese a art deca. Jejich povrch je opravdu jedinečný, je posypaný malými krystalky, které vynikají na skleněném základu a vyvolávají v divákovi přání se jich dotýkat. Zároveň vzbuzují pocit, jako by měly pod dotykem prstů roztávat jako sníh pokrytý ledovou krustou. Jemné modré odstíny přecházejí do čtyř barev inspirovaných polární září. Iluze zmrzlého ledu, tvořená malými korálky aplikovanými na skleněný povrch, je dokonalá. Svým tvarem ozdoby připomínají miniatury flakonů parfémů nebo tvary Jungvirtových ikonických zvlněných váz. Sklář a designér František Jungvirt je veřejnosti známý zejména jako umělecký ředitel sklářské značky Klimchi – jejich tvůrčí spolupráce trvala pět plodných let. Na každoročních přehlídkách současného designu Designblok na sebe pravidelně upozorňuje výběrem zdařilých kolekcí luxusních sběratelských váz. Několikrát byl nominantem cen „Czech Grand Design“ a v minulém roce získal nejvyšší ocenění v soutěži „Big SEE Product Design Award“.

↓ Skleněné vánoční ozdoby, František Jungvirt, 2024, Klimchi, foto Anna Pleslová

Nábytek
Jan Virt

Sbírka evropského uměleckořemeslného nábytku dokumentuje jeho vývoj od pozdního středověku až do až do současnosti. Největší podíl na jejím rozvoji měl čestný kurátor a sběratel umění Heinrich von Liebieg, jehož posmrtný odkaz ji obohatil o mnoho cenných předmětů. V posledních třiceti letech se sbírku daří rozšiřovat především o moderní nábytek z měšťanských vil meziválečného období.

V tomto souboru vyniká několik kusů od českých modernistických architektů Pavla Janáka a Josefa Gočára. V posledních letech se sbírka rozšiřuje také o současný nábytkový a interiérový design i studentské projekty. Přednost dostávají především jednoduché elegantní tvary z tradičních materiálů, které kladou důraz na maximální funkčnost předmětu, trvanlivost konstrukcí a ergonomickou funkci.

KŘESLO JAKO ORIGAMI
ZDENĚK SPINA / KŘESLO

Zdeněk Spina (* 1975 v Liberci) vystudoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Jablonci nad Nisou a pražskou Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v ateliéru Kov a šperk pod vedením profesora Vratislava Karla Nováka. Ten pro své studenty systematicky vytvářel tvůrčí prostředí, ve kterém je vybízel, aby svobodně rozvíjeli své schopnosti a experimentovali s vlastnostmi i formami použitých materiálů. Novák pořádal výstavy jejich prací a zprostředkovával jim kontakty s uměleckými osobnostmi ze zahraničí.

Jako semestrální klauzurní práci na UMPRUM Spina zpracoval návrh křesla z ocelového plechu. Využil přitom přirozené tvárnosti plechu a jeho schopnosti snadného ohýbání do jednoduchých funkčních tvarů, které napodobují papírové skládanky. Tradiční origami se zpravidla skládají z jednoho kusu papíru do trojrozměrných tvarů napodobujících zvířata, rostliny i abstraktní objekty. Spina ohýbáním jednoho kusu plechu vytvořil výrazný prohnutý sedák s područkami a opěrákem pro záda, čímž vzniklo pohodlné elegantní křeslo, které respektuje ergonomické požadavky na komfort a správné držení těla a umožňuje přirozené pohyby při provádění nejrůznějších činností.

↑ Křeslo, Zdeněk Spina, UMPRUM, 1999, foto Salim Issa, Štěpánka Stein

Porcelán
Petra Šťovíčková

Bohatá a unikátní kolekce historického porcelánu a keramiky, budovaná systematicky nejvýznamnějšími kurátory již od založení muzea, obsáhne svou šíří vývoj uměleckého řemesla od antického Řecka až po současnost. I my se dnes snažíme na tuto dlouholetou kurátorskou práci navázat novými akvizicemi. Kolekci proto pravidelně doplňujeme i o tvorbu současných výtvarníků a designérů, v jejichž práci se spojuje tradiční řemeslné zpracování, ekologický přístup i využití moderních technologií.

SVĚŽE V BÍLÉ

DAVID SÍLA, ANTONÍN LINKA, TOMÁŠ VRÁNA, JANA SKALOVÁ / SERVIS NA NÁPOJ / French press Pump, Set na vodu, Set na čaj, miska Hřej

Do sbírek Severočeského muzea jsme v roce 2018 zakoupili několik výrobků, které vznikly v roce 2017 v ateliéru Design keramiky Fakulty umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem jako klauzurní práce na téma „Servis na nápoj". V ateliéru se studenti pod vedením doc. MgA. Antonína Tomáška, který jej úspěšně vede již osm let, věnují práci s porcelánem, a to jak volné tvorbě, tak i návrhům v oblasti produktového designu. Při realizaci studentských návrhů ateliér úzce spolupracuje s porcelánkou v Dubí.

První z akvizic je french press *Pump*. Jeho autor David Síla se ve svém návrhu zamyslel nad výrobou kávy na principu extrakce namáčením a následným oddělením sedliny pomocí pístu s filtrem. Tento jednoduchý, rychlý, ekonomický a ekologický způsob přípravy kávy, známý od 19. století, již v minulosti inspiroval řadu renomovaných designérských značek. V roce 1929 si italský designér Attilio Calimani nechal patentovat verzi kovové konvice se síťovým filtrem, zatímco my se dnes na pultech povětšinou setkáváme s nádobami ze skla. French press vyrobený z porcelánu v sobě spojuje dobré vlastnosti kovu i skla. Je křehčí než nerezová ocel, ale odolnější proti rozbití než sklo. Kromě výborných izolačních vlastností je porcelán pro výrobu vhodný i proto, že nijak neovlivňuje chuť kávy. Elegantní french press v podání Davida Síly se následně stal i součástí kolekce *Solo*, navržené pro porcelánku Rudolfa

↑ French press Pump, David Síla, 2017, foto Milada Dománková

↑ Nápojový set na vodu, Antonín Linka, 2017, foto Milada Dománková

Kämpfa v Loučkách. Variabilní sadu stolního nádobí *Small and Large Object*, do které byl french press *Pump* začleněn, navrhl David Síla společně s Antonínem Tomáškem.

Dalšími zdařilými produkty klauzur roku 2017 je nápojový set na vodu od Antonína Linky a set na čaj od Tomáše Vrány. Celou kolekci studentského designu, zakoupenou do sbírek, pak doplňuje miska *Hřej* od Jany Skalové. Jednoduchý tvar misky na polévku autorka doplnila z vnější strany dekorem připomínajícím pletený svetr s copovým vzorem, který navozuje pocit měkkosti a hřejivosti. Studentka se v roce 2017 se svou prací stala finalistkou soutěže „Národní cena za studentský design".

↑ **Hřej, Jana Skalová, 2017, foto Milada Dománková**

↓ **Pink, kolekce Wowen, Milan Pekař a Tereza Sluková, 2024, foto Milada Dománková**

PLETENÁ

MILAN PEKAŘ, TEREZA SLUKOVÁ / WOWEN / Mísa Pink

Jedním z nejčerstvějších přírůstků do podsbírky keramiky a porcelánu je mísa *Pink* z kolekce *Wowen* od výtvarníků Milana Pekaře a Terezy Slukové. Protože jsme již v minulosti do sbírek nakoupili vázy s krystalickou glazurou od Milana Pekaře, je pro nás současný nákup velkou radostí. Autor totiž patří mezi výtvarníky-inovátory a ve své tvorbě se nikdy nebál experimentovat a křísit zapomenuté technologické postupy. Na obou sbírkových předmětech tak můžeme velmi dobře demonstrovat, jak se jeho práce vyvíjí a posouvá. Milan Pekař se ve své současné tvorbě již nezaměřuje pouze na povrch nádob, ale společně s Terezou Slukovou zkoumá i jejich konstrukci, a to v návaznosti na vztah textilií a keramiky jako dvou nejstarších materiálů, které lidstvo provázejí již od pravěku. Při práci s hlínou a při tvorbě konstrukcí svých hliněných objektů oba využívají tradiční postupy textilní výroby, jako je pletení a tkaní. Pracují tak s organickým tvaroslovím a současně odhalují společné vlastnosti obou materiálů – měkkost a poddajnost. Z úspěšné a inovativní kolekce *Wowen*, představené v roce 2024, vzešla i letošní kolekce *Orrery*, která byla na 27. ročníku pražského mezinárodního festivalu designu Designblok oceněna cenou „Grand Prix" (Cenou za mimořádný počin). Rádi bychom oba výtvarníky představili liberecké veřejnosti blíže v roce 2029, kdy plánujeme jejich společnou výstavu v Severočeském muzeu.

Bibliofilie
Petra Šťovíčková

V posledních deseti letech vzniká v Severočeském muzeu soubor bibliofilií a vzácných tisků 20. a 21. století. Vzácné a unikátní tisky i luxusní vazby se samozřejmě ve sbírkách muzea objevují již od počátku a dnes patří k nejkrásnějším projevům uměleckého řemesla. V poslední době se však zaměřujeme především na českou knižní tvorbu výtvarníků, designérů a řemeslníků 20. a 21. století, v jejichž tvorbě se spojuje autorská invence s úctou k řemeslu.

Knihomilství neboli láska ke knihám zahrnuje obdiv k textu, grafické úpravě, typografii, použitému papíru i vazbě, které společně tvoří harmonický celek. Bibliofilie jsou vydávány v malém nákladu a s velkým ohledem na kvalitu provedení. Výtisky jsou často číslovány a podepisovány autory a dalšími tvůrci. Velký důraz je kladen také na kvalitní papír a perfektní knižní vazbu. Zatímco běžné knihy jsou vydávány ve velkém nákladu a jejich hlavním cílem je distribuce obsahu, bibliofilie se zaměřují na estetickou a sběratelskou hodnotu. Kniha se tak stává malým uměleckým dílem.

↑ Proměna, Franz Kafka, Petr Nikl, Jolana Kratochvílová, nakladatelství Teapot, 2016, foto Milada Dománková

KNIHA JAKO OBJEKT

FRANZ KAFKA, PETR NIKL, JOHANA KRATOCHVÍLOVÁ / TEAPOT / Proměna

V roce 2024 byla do sbírek zakoupena novela Franze Kafky *Proměna*. Limitovanou edici 150 číslovaných, signovaných a ručně vázaných výtisků tohoto díla v nejstarším českém překladu vydalo nakladatelství Teapot 28. října 2016, sto jedna let po prvním uveřejnění Kafkova výjimečného a dnes kultovního díla. Kniha získala ocenění v soutěži „Nejkrásnější česká kniha roku 2016“ a zároveň uspěla v prestižní světové soutěži „Fedrigoni Top Award“ 2019, kde získala zvláštní ocenění odborné poroty.

Nakladatelství a knihkupectví, které se tohoto výjimečného projektu zhostilo, bylo založeno v roce 1990 Vladimírem Benešem pod názvem Bonaventura. Současný název Teapot pak nese společnost od roku 2013. Kniha je v pojetí vydavatelství vždy chápaná jako umělecký artefakt, v němž se sdružují všechna řemesla, která se na výrobě podílejí. Samozřejmostí je propojení textu s autorskou ilustrací, moderní typografie spolu s autorským písmem tištěným na exkluzivním papíře i ruční knižní vazba.

V tomto případě Kafkův text doprovodil výtvarník Petr Nikl čtyřmi litografiemi, které zachycují hrdinovu postupnou metamorfózu v brouka. Proces proměny je zde zachycen v podobě měnících se očí, které se na čtenáře dívají po celou dobu čtení. Výjimečnost tohoto nového vydání podtrhuje také originální design grafičky Johany Kratochvílové ze studia Signatura a v neposlední řadě i precizní řemeslné ruční zpracování celé knihy. Text novely byl vytištěn na prémiovém papíru Fedrigoni a na přebal knihy byla použita speciální laserová technika přesného výseku. Díky tomu se podařilo pocit proměny přenést i na přebal knihy.

↑ Proměna, Franz Kafka, Petr Nikl, Jolana Kratochvílová, nakladatelství Teapot, 2016, foto Aneta Hájková

Nová média
Adéla Mende

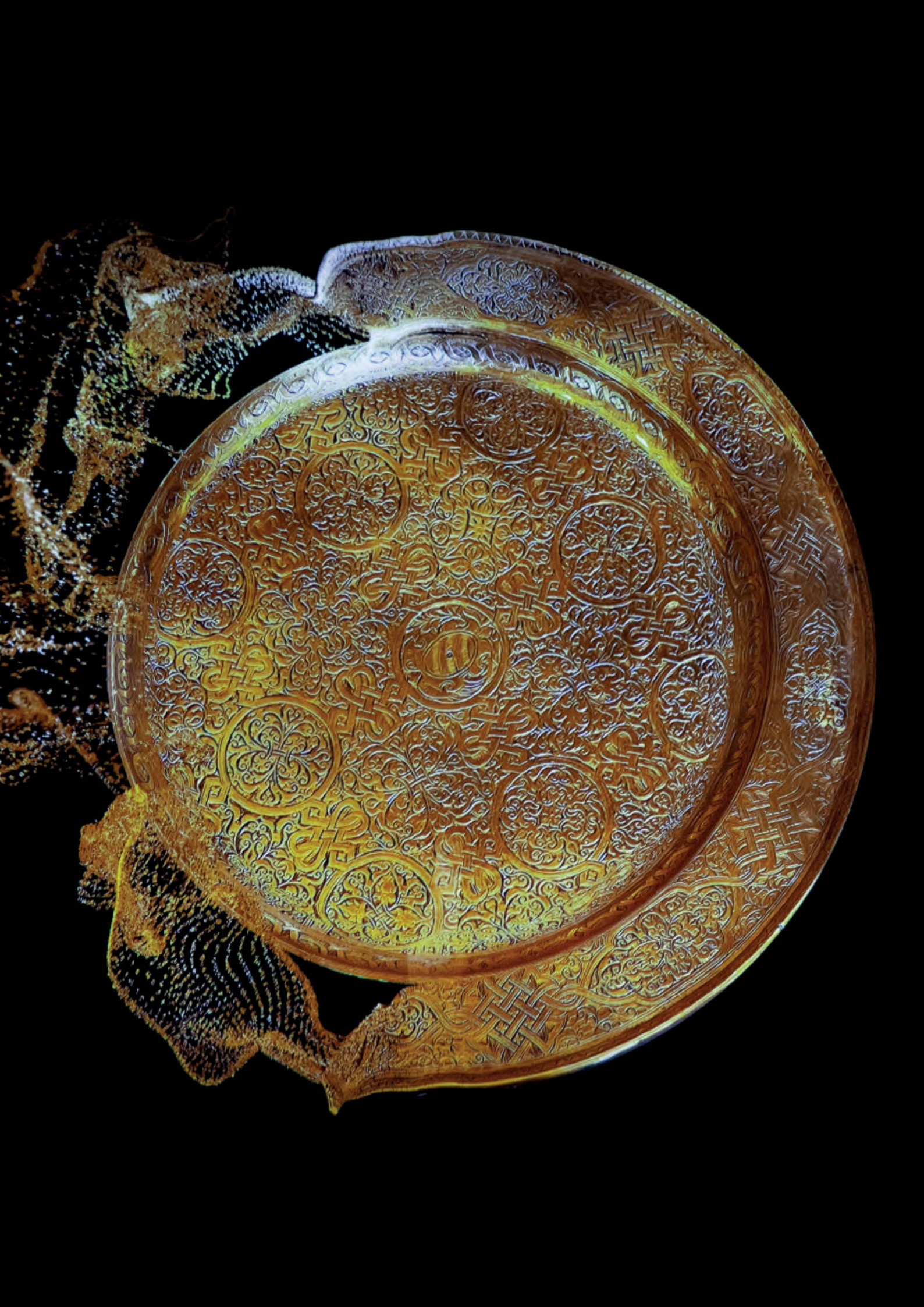
V roce 2023 se muzeum díky festivalu Art Week Liberec spojilo s audiovizuálním tvůrcem a výraznou osobností českého současného umění Pavlem Mrkusem, který ve své tvorbě pracuje s digitálním obrazem a zvukem, jež často vztahuje ke konkrétnímu výstavnímu prostoru. Umělec poté pro muzeum vytvořil audiovizuální dílo reagující na jeden z vystavených exponátů. Instalace se následně stala součástí stálé expozice uměleckého řemesla a designu Krása a užitek a zároveň prvním autorským audiovizuálním přírůstkem vznikající sbírky nových médií.

ORNAMENT NEKONEČNA
Pavel Mrkus / Civilizace

Pavel Mrkus si jako inspirační zdroj pro svou intervenci do stálé expozice vybral mistrovský uměleckořemeslný kousek – benátskou dekorativní mísu z 16. století. Její výzdoba vychází z ornamentálních motivů, které se v Evropě prosadily díky intenzivním kontaktům s islámským světem i obnovenému zájmu o antické dědictví. Dominantní arabeska, tvořená jemnými akantovými rozvilinami, symbolizuje harmonický řád přírody a duchovní dokonalost. Její matematicky přesná rytmická skladba odkazuje na nekonečnost

↑ Civilizace, Pavel Mrkus, datový nosič k archivaci, 2023, foto Aneta Hájková

stvoření i na ideu jednoty vyššího kosmického principu. Rozety, které doprovázejí hlavní ornament, patří k nejstarším rostlinným symbolům. V evropské tradici připomínají křesťanské vitráže gotických katedrál a motiv Boží nadvlády nad světem. V renesančním umění získávají také dekorativní a heraldický význam a poukazují na společenskou prestiž i znalost kulturních kódů. Arabesky, mauresky a hvězdicovité květové vzory se v renesanci šířily prostřednictvím diplomatických, obchodních i uměleckých kontaktů mezi Evropou a Středomořím. Na luxusních předmětech, jakým je tato mísa, vyjadřovaly nejen estetický vkus doby, ale i touhu po vzdělanosti, duchovní symbolice a aristokratické reprezentaci (zdroj J. Virt, popis předmětu v expozici Krása a Užitek).

Není náhodou, že si Pavel Mrkus zvolil právě tento artefakt. Umělec se dlouhodobě zabývá tématem vesmíru, k němuž lze přistupovat z různých úhlů, například dle úrovně vědeckého poznání, dostupných výrazových prostředků či aktuálního stavu společnosti. Přestože úroveň vědeckého poznání kráčí nebývalým tempem, stále nejsme schopni plně porozumět všem zákonitostem a souvislostem, které ve vesmíru panují.

V centru Mrkusovy digitální 3D animace, doplněné zvukem upravené autorské nahrávky historického hracího strojku, stojí motiv cyklického vzestupu a zániku civilizací. Ten se v dějinách zrcadlí především prostřednictvím dochovaných artefaktů – hmotných stop lidského umu, technologického pokroku a kulturní identity. Digitálně modelovaná renesanční mísa se před očima diváka pozvolna rozpadá na jemné fragmenty, až se rozplyne v prach a rozletí do prázdna. Tento proces evokuje pomíjivost i nevyhnutelnou transformaci lidských kultur, jež v širším kontextu mizí v „nekonečném vesmíru“ času.

Benátský původ předlohy zároveň odkazuje k prostředí, v němž se po staletí rozvíjela mimořádně vyspělá tradice uměleckého řemesla. Mrkus tak připomíná, že i to, co dnes chápeme jako vrchol kultivovanosti, je podřízeno procesům eroze, proměny a reinterpretace. Dílo se tak stává vizuální metaforou kulturní paměti – křehké, vrstevnaté a trvale ohrožené.

↑ Dekorativní mísa, Benátky, Itálie, 16. století, foto Milada Dománková

↑ Civilizace, Pavel Mrkus, 2023, foto Aneta Hájková

muza
www.muza.eu

Dálník
Jiří Křížek

V červnu loňského roku jsme před budovu muzea zaparkovali podivné vozidlo červené barvy, které začalo na kolemjdoucí spolehlivě fungovat jako muzejní poutač a fotopoint. Exotičnost a spletitá historie tohoto dopravního vynálezu, včetně jeho pojmenování, vyžadují alespoň několik základních informací a také vysvětlení, proč se tu tento nový muzejní exponát objevil.

První zmínku o jednostopém automobilu v dějinách motorismu najdeme v novinách *Prager Tagblatt*. Nedělní vydání z 8. března 1914 přineslo senzační zprávu, kterou v následujících dnech převzaly deníky z celého světa. Na automobilové výstavě v Praze byl představen vynález libereckého konstruktéra Ing. Baliera-Schäfera, který popíral fyzikální zákony – auto na dvou kolech. Popis vozidla doplnilo jeho vyobrazení, takže si čtenář mohl rychle vytvořit alespoň letmou představu, jak tento vůz vypadá. Spojitostí s naším dnešním dálníkem je kupodivu víc než dost – aerodynamické tvary, které už tehdejším divákům evokovaly letadlo bez křídel, stabilizační boční kolečka, pohon kardanem, dvoumístná karoserie nebo čtyřválcový, vodou chlazený motor. Co se s Baliercyklem a jeho vynálezcem dělo dál, zatím bohužel nevíme. Pár měsíců po pražském autosalonu vypukla první světová válka, na kterou byl Ing. Balier-Schäfer vskutku připraven, protože nabízel i vojenskou variantu vozu, včetně výzbroje a pancéřování, což bylo poněkud v rozporu s informacemi o jeho lehké konstrukci a snadné ovladatelnosti v terénu. Tyto informace už si neověříme, protože vůz ani podrobnější údaje se nedochovaly. Zajímavé však je, že krátce po pražské premiéře se velmi podobný vynález jednostopého gyroskopického automobilu objevil ve Velké Británii, kde opět vzbudil značnou pozornost a opět skončil jako kuriózní a osamocená vývojová cesta dějin dopravní techniky, která se ještě mnohokrát v různých částech světa opakovala a občas opakuje dodnes.

Posuneme se v čase, tentokrát na počátek druhé světové války do Protektorátu Čechy a Morava. Český letecký konstruktér a úspěšný sportovní letec Jan Anderle (1900–1982) musel z válečných důvodů ukončit svoji profesi, načež se začal věnovat své zálibě – vývoji šlapacích a samohybných vozítek, která měla být levnější alternativou k automobilům, náročným nejen na výrobu, ale jezdícím i na čím dál vzácnější benzín. Díky spolupráci s firmami Jawa a Sodomka se mu podařilo získat potřebné technické i finanční zázemí, takže filmové týdeníky v roce 1941 přinesly užaslým divákům detailní reportáž o Anderleho vynálezu, který bezproblémově jezdí a zdánlivě překonává gravitaci.

↑ Vynálezce dálníka Jan Anderle, foto z Bulletinu letecké továrny Walter z roku 1935

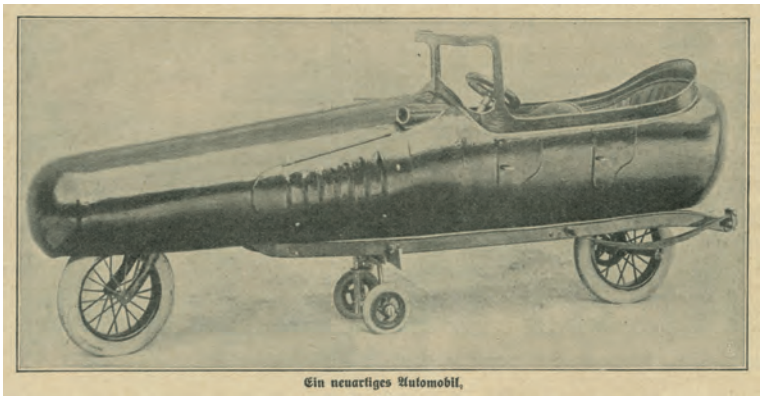
↑ Dálník Peraves 18 EcoMobile, výrobce Peraves AG Winterthur, Švýcarsko, 1991, foto Aneta Hájková

Za zmínku stojí i jazyková stránka tohoto tématu. Slovo dálnice je prokazatelně velmi mladým novotvarem vzniklým pro novou dimenzi silniční dopravy, ve které hrálo nacistické Německo v Evropě prim. Podle zahraničních vzorů se i v českých zemích začala narychlo, avšak opožděně, plánovat a stavět tranzitní silniční síť. Označení „autostráda“ se na nejvyšších státních místech nelíbilo, a tak jistý armádní úředník, jmenoval se Ing. Karel Chmel, navrhl dne 15. listopadu 1938 ministerstvu národní obrany slovo „dálnice“ (podle vzoru železnice a silnice), což se ujalo daleko úspěšněji než samotná výstavba těchto velkokapacitních pozemních komunikací, se kterou má Česká republika a její občané dodnes fatální problémy.

Vraťme se k Janu Anderlemu – ten využil módního „dálničního“ trendu a svůj vynález ozdobil krásně typograficky provedeným nápisem *Dálník Special*. Po „robotovi“ Karla Čapka tím obohatil češtinu, angličtinu i další jazyky o nové slovo, které je známé po celém světě, ale v podstatě jen milovníkům dějin dopravy.

Poválečná nouze v československé automobilové výrobě přála různým kutilským experimentům, takže se dálník dočkal několika výstav a novinových článků, které ovšem skončily v lednu 1951 zatčením Jana Anderleho a jeho odsouzením k trestu smrti kvůli „protistátní činnosti“. Po odvolání mu byl trest zmírněn na 15 let vězení v jáchymovských dolech. V roce 1957 byl vynálezce s podlomeným zdravím podmíněně propuštěn a mohl nadále vykonávat pouze podřadné profese bez šance znovu usednout do pilotní kabiny. Proto se opět vrátil ke svým milovaným jednostopým vozidlům a dál je vylepšoval. Počátkem 60. let založil neformální „Klub stavitelů dálníků“, v němž se scházelo několik podobných nadšenců a zkoušeli dál vyvíjet tento nekonvenční typ vozidla. Vzniklo několik zajímavých prototypů, které dokonce v ojedinělých případech získaly homologaci pro silniční provoz a dochovaly se do dnešních dnů roztroušeně po Evropě v soukromých i veřejných muzejních sbírkách.

V roce 1967 se Jan Anderle rozhodl emigrovat do Německa a následně do Francie, kde do konce života působil na letišti v Mylhúzách jako letecký opravář. Zde se v roce 1976 náhodně seznámil se švýcarským konstruktérem, vynálezcem a pilotem Arnoldem Wagnerem, který převzal Anderleho koncept a v roce 1982 veřejnosti představil svůj unikátní výrobek – kabinový motocykl *Peraves W18 EcoMobile* s krásně tvarovanou laminátovou karoserií. Sériové výroby se bohužel Jan Anderle už nedožil, protože v témže roce zemřel. *Peraves* se na přelomu 80. a 90. let stal oblíbeným dopravním prostředkem pro specifickou klientelu excentriků, pilotů a závodníků, kteří začali pod taktovkou Arnolda Wagnera pořádat exhibiční jízdy a závody. Na okruhu v severočeském Mostě se dokonce v roce 1991 konalo mistrovství světa! Díky leteckému konstruktérovi Ing. Gustavu Procházkovi se v roce 1992 přenesla produkce dálníka ze švýcarského Winterthuru do Brna, konkrétně na letiště v Medlánkách, kde dodnes probíhá kusová výroba. Letectví a silniční doprava se tak u dálníka už poněkolikáté osudově propojily a zachránily jeho budoucí vývoj. Do současnosti bylo vyrobeno kolem 150 dálníků *Peraves* a navazující značky *Monoracer*, která se zaměřila již pouze na elektromobilitu.

↑ **Fotografie prvního dálníka, kterého v roce 1914 představil liberecký inženýr Balier-Schäfer na pražském autosalonu**

Náš muzejní dálník *Peraves* je 17. vyrobeným kusem, který vznikl ještě ve Švýcarsku v roce 1991. Jeho první majitel z party kolem Arnolda Wagnera s ním najezdil úctyhodných 25 tisíc kilometrů a v roce 2004 ho prodal německému pilotovi, od kterého ho v roce 2024, ve vzorně opečovávaném stavu, zakoupilo naše muzeum. Jedná se o první exemplář v českých veřejných muzejních sbírkách; veřejnost si dosud mohla prohlédnout pouze Anderleho prototyp z roku 1942 ve stálé expozici Národního technického muzea v Praze. Ve spolupráci s NTM a dalšími partnery v budoucnu plánujeme výstavu a publikaci, která by podrobně zmapovala tuto krásně exotickou kapitolu z českých dějin techniky a designu, jejíž první stopu najdeme před sto jedenácti lety právě v Liberci.

Čtvrtletník MUZA | Severočeské muzeum v Liberci | III/2025 – **49**

vydává Severočeské muzeum v Liberci, Masarykova 11, 460 01 Liberec 1 | www.muza.eu | info@muzeumlb.cz | tel.: +420 485 246 111 | odpovědný redaktor: Jiří Křížek | jazyková korektura: Alžběta Kulíšková | grafická úprava: Aneta Hájková, Jiří Beran (Sudetype) | fotografie na obálce: Aňa Jakš, Milada Dománková | tisk: UNIPRESS, spol. s r. o., Turnov | náklad: 1 000 ks | uzávěrka čísla: 18. listopadu 2025 | registrováno MK ČR pod číslem E20243 | ISSN 1805-0964 | cena výtisku: zdarma